

Reportatge | Text: Ada Castells

DEL VOLGA

Traductores i poetes russos ens expli

Alguns van arribar a Catalunya en època soviètica per fugir de la dictadura, d'altres s'hi han instal·lat més recentment per motius professionals, uns quants per buscar nous aires i oportunitats. És així com, a poc a poc, la comunitat russa a Catalunya ha anat agafant cos i un grup d'intel·lectuals s'han organitzat per fer de pont entre les dues cultures. Hem parlat amb sis d'aquestes veus, que estan creant la pròpia obra i entrant en contacte amb els nostres creadors, tant de manera individual com a través de l'associacionisme.

Un d'ells és el poeta i músic Yuri Mykhaylchenko. Va venir el 1991 amb un projecte de teatre musical i s'ha quedat a Barcelona, on dirigeix el Cafè-Teatre Llantíol, un dels referents de la vida cultural i *underground* de la ciutat. Recorda que "durant la *perestroika* hi havia molt interès pel que s'estava fent a l'altra banda del Teló d'Acer". "En aquell temps -diu- vaig sortir de la Unió Soviètica i quan hi vaig tornar el meu país ja no existia. Em vaig trobar sent un apàtrida total".

L'últim treball de Mykhaylchenko és un exemple de l'intercanvi cultural entre cultures que protagonitza la comunitat russa: "Vaig demanar a gent de perfil variat que llegissin un poema meu en veu alta i vaig gravar aquest primer contacte amb l'obra". Al llibre-disc hi han participat Alfred Lucchetti, Django Edwards, Enric Casasses, Mònica Terribas, Mario Gas i Sixto del Toro, noms que ja donen una idea de la capacitat que té aquest poeta i animador cultural per engrascar la gent. El treball es diu *Poemas sin mas* i està escrit en castellà, perquè aquesta va ser la llengua amb què va topar

Mykhaylchenko quan va arribar a Barcelona: "Com que sóc estranger ningú no em parlava català. Ara això ha canviat una mica".

Durant la *perestroika*, el polifacètic i incansable Mykhaylchenko va col·laborar amb els grups més importants de l'emergent rock soviètic i ara, quan torna al seu país, encara troba que la textura creativa que hi ha allà li dona molta força. "La poesia russa contemporània és brutal. Hi ha molt atreviment!". Això

és bo, si tenim en compte que tot s'encomana.

Un altre nom clau en l'intercanvi cultural és el de Nina Avrova Raaben. Ens explica que estudiar filologia romànica a Moscou li va permetre entendre que la traducció és el que més li agrada. Al seu país d'origen els grans traductors són figures destacades de la cultura i ella va tenir l'ocasió d'entrar en contacte amb alguns d'ells. A la universitat ja va triar de traduir uns contes que eren en

català perquè així li era més fàcil entrar a l'*staff* de traductors: hi havia menys competència. "Vaig començar amb una antologia petita on hi havia Rodoreda i Pedrollo i els primers contes del Monzó", recorda.

La tenim aquí des de fa 15 anys i és la traductora del nostre primer *bestseller* internacional contemporani, *La pell freda*, d'Albert Sánchez Piñol: "Estic molt contenta de la bona acollida que he tingut a Rússia, amb 200.000

exemplars venuts de *La pell freda* i 90.000 de *Pandora al Congo*, segons les últimes xifres de fa un any, i no només es troba a Moscou sinó a tot arreu!"

Avrova Raaben té la teoria que l'escriptor català ha agradat perquè a Rússia hi ha molta tradició de novel·la d'aventures: "Autors com Conrad i Juli Verne són llegits des de l'adolescència i fins a la mort. Els russos se'ls fan seus. No són tractats com literatura estrangera sinó que for-

AL BESÒS

iquen la seva experiència catalana

CRISTINA CALDERER

JORDI GARCIA

RUTH MARIGOT

Helena Vidal, Maria Ignàtieva i Yuri Mykhaylchenko tenen com a centre operatiu el Cafè-Teatre Llantiol; Xènia Dyakonova i Nina Avrova, en una taula del pati de l'Ateneu, un dels seus paisatges, i Pavel Lukiyanov, al Zurich, un bar inevitable de la ciutat

men part de l'imaginari rus, com el Quixot, de qui cada 40 anys se'n fa una pel·lícula. En el cas de Sánchez Piñol, la lectura superficial de la novel·la enganxa, però a part hi ha el rerefons de tot el tema de l'altre, que a Rússia interessa molt".

Avrova Raaben ha traduït alguns dels blogs dels lectors russos de Sánchez Piñol per deixar constància d'aquest entusiasme. Dos exemples: "El dinamisme cinematogràfic de l'argument deixa

prou espai perquè el llibre plantejés als lectors preguntes sense resposta. Què és l'ésser humà? Com s'han de valorar les seves aportacions al món que l'envolta? ¿Té dret d'atribuir les seves valoracions a tot el que li és desconegut?", escriu Maria Buterbodova. "Quan un segueix el flux dels pensaments de l'autor acaba pràcticament convençut que el postmodernisme no ha existit mai a la literatura europea. Potser tots nosaltres ens hem cansat

d'allò que acostumem a anomenar literatura actual i per això tocar la pell freda en silenci embriagant resulta tan inesperadament atractiu", diu Valeri Parxin.

El fet que Avrova Raaben traduís Sánchez Piñol il·lustra com els traductors arriben a insistir per donar a conèixer les obres d'aquí. És una feina de formigues que no té res a veure amb el brogit institucional, i la traductora ho explica amb humilitat: "Jo buscava algú per traduir i l'editorial

buscava un traductor. No l'havien llegit, però havien vist l'èxit d'Alemanya. El vaig anar traduint per capítols, com si fos una novel·la per entregues. Aquest any també sortiran a Rússia els 86 contes de Monzó. Els vaig convèncer de començar amb els contes perquè em sembla que és una bona manera d'entrar en aquest autor i així, més endavant, ja s'engrescaran amb la novel·la".

Ara Avrova Raaben també està proposant Teresa Solana, perquè

pensa que pot agradar, però adverteix que "és difícil convèncer els editors, perquè funcionen molt per xifres i la literatura catalana és bastant desconeguda". Potser ho serà una mica menys després que la revista literària *Inostranaia Literatura* li dediqui un número tal com es proposa: "És una molt bona notícia. Faran un monogràfic amb traduccions d'obres que no han estat mai traduïdes i això sí que és una manera de propulsar autors d'aquí".

La més jove d'aquesta tria és la poeta Xènia Dyakonova. Va guanyar el premi de poesia jove *Els nous noms*, de Sant Petersburg i ha publicat els poemaris *Moya zhizn'bez menyà* (*La meua vida sense mi*) i *Kanikuly* (*Vacances*). També ha traduït la novel·la curta *El monjo negre*, de Txékhov (L'ertes, 2003). Ens explica que està contenta que el seu cognom sigui el mateix que el de la Gala de Dalí, que vol dir "estrangera estranya", cosa que li escau molt bé en el bon sentit de la paraula.

Dyakonova és una persona plena de curiositat i això l'ha fet tornar-se una bona coneixedora de la literatura catalana. La va descobrir per atzar: "El pis de lloguer on vaig viure els primers dos anys a Barcelona pertanyia a una professora de català, i tenia tota una habitació plena de llibres. Com que les biblioteques dels altres sempre són llamineres, de seguida vaig voler tafanejar-hi i hi vaig descobrir les obres de Pla, Rodoreda, Villalonga i molts poemes del segle XX que m'agraden. A part d'això, els meus professors de batxillerat, força cultes i generosos, em van animar a seguir llegint i em van orientar molt. Fins i tot el dia que vaig marxar de l'institut, pensant que tornava per sempre a Rússia, alguns d'ells em van regalar llibres: en sortir al pati, no vaig trigar a presumir-ne davant dels companys".

Xènia Dyakonova

Nascuda a Sant Petersburg, el 1985, va arribar aquí amb els pares. És poeta i professora de poesia de l'Escola de l'Ateneu Barcelonès. Ha traduït *El monjo negre*, de Txékhov.

Aquesta jove poeta que es diu com la Gala de Dalí va entrar en contacte amb la nostra literatura gràcies als seus professors i ha detectat similituds curioses entre Melcion Mateu i Borís Pasternak

Nina Avrova Raaben

Va néixer a Moscou el 1957 i es va llicenciar a la Universitat Lomonósov amb una mitjana de matrícula d'honor. És la traductora de Sánchez Piñol i ara està a punt de treure els contes de Monzó

Amb la seva feina tenaç està aconseguint donar a conèixer la literatura catalana a Rússia. Ara prepara una selecció per a un monogràfic d'una revista de literatura internacional, tot un gol

Pavel Lukiyarov

Nascut el 1977. És poeta i enginyer criogènic. A Barcelona treballa en el primer sincrotró que es construeix a tot l'Estat espanyol. Accelera partícules i associacions culturals com l'Arca

L'enginyer i poeta està descobrint la nostra literatura i voldria poder llegir Estellés, Casasses i Espriu en català. Per ara s'emociona amb *Els segadors*

Yuri Mykhaylchenko

Músic, poeta i dinamitzador cultural, actualment és el director del Cafè-teatre Llantiol. Acaba de treure un llibre-disc amb veus de catalans del món de la cultura llegint els seus poemes

Va venir el 1991 i ja es va quedar amb tota la bogeria de les Olimpíades. Quan va tornar al seu país va comprovar que era un apàtrida total, perquè la Unió Soviètica ja no existia

Helena Vidal

És nascuda a Moscou el 1946, filla de republicans exiliats. Va tornar amb la seva família el 1957. És professora de rus a la UB i ha estudiat les relacions literàries entre la Rússia i l'Espanya del XIX

Helena Vidal és filla del traductor August Vidal i, seguint els passos del seu pare, ha traduït Puixkin. Ara està preparant una antologia de Mandelstam. Creu que la relació entre les dues cultures ha revifat

Maria Ignàtieva

De fet es diu Maixa Oganissian. Ha traduït Miquel Desclot, Josep Carner i Àlex Susanna. Té dos poemaris en rus publicats i és la impulsora del moviment literari russo-català Societat Idealista Russa

La Maixa i la Maria cada cop són més la mateixa persona. L'una representa el vessant rus d'aquesta poeta, i l'altra, la seva adopció de la cultura catalana que tradueix

VE DE LA PÀGINA ANTERIOR

Dyakonova continua fent la seva obra en rus. "És la llengua que puc analitzar amb més lucidesa. Si escrivís en català, a vegades em sentiria com un pintor daltonic o un músic mig sord. Això sí, m'autotradueixo, per diversió i perquè em puguin llegir els meus amics d'aquí". Això no obstant, reconeix que li encanta fer traduccions *tramposes*: "Per exemple, si en l'original rus dic que una moto feia tant de soroll com la Batalla d'Austerlitz, en la versió -o perversió- catalana la canvio per la Batalla de l'Ebre".

La jove poeta té reivindicacions per consolidar l'intercanvi cultural que representa la seva vida: "M'agradaria que es traduís al català l'obra poètica de Joseph Brodsky; de la mateixa manera, hi ha molts poetes catalans -com ara, J.V. Foix, Josep Carner, Màrius Torres i Gabriel Ferrater- que m'encantaria veure traduïts al rus". I amb la lectura ha trobat detallets curiosos que posen en consonància escriptors en rus i en català: "En un excel·lent poema en prosa de Melcion Mateu, que descriu una noia que espera algú a la porta d'un club d'estripteis, hi ha una frase que diu «Ni el seu parlar xafallós ni el seu alè de caritàtides no faran enrere el meu desig». Aquest ús de la paraula *caritàtides* és molt sorprenent i difícil d'explicar. Però és igual, perquè sona molt bé. Resulta que Borís Pasternak també té un poema en el qual

s'entén tot menys la *caritàtides*, que fa un efecte molt estrany i gairebé no té sentit: i de la mateixa manera, com que té un so fantàstic, l'hi perdones de seguida! Això m'emociona i em fa pensar en les semblances entre dues tradicions poètiques tan diferents".

La vida d'Helena Vidal també veu d'aquestes diferències. Ella és filla del traductor August Vidal, exiliat a l'URSS fugint de Franco. Va venir el 1957 amb la Creu Roja a través d'un pacte per al retorn d'emigrants després de la mort de Stalin. Li agrada sobretot traduir poesia, encara que sigui més complex que la prosa, i ha traduït Puixkin, concretament quatre tragèdies teatrals, encara que sigui un autor més conegut per la seva narrativa.

Vidal constata que la relació entre les dues cultures s'ha revifat: "Des dels anys 80 hi ha lectors de català a les universitats de Leningrad i Moscou i això ha fet que hi hagi promocions de gent preparada. Fins ara el que es feia era per iniciativa de tra-

ductors i editors individuals i ara hi ha un grup que per primera vegada s'organitza".

La traductora i poeta Maria Ignàtieva ha contribuït molt en aquesta nova organització dels intel·lectuals russos a Catalunya. Des de fa un parell d'anys organitza seminaris de poesia russa per als catalans i va contribuir a muntar la Societat Idealista Russa, que és un moviment literari dins d'Arca, l'associació russo-catalana. Ignàtieva ha publicat un parell de poemaris en rus, que en català serien: *La fuga* i *En ciríl·lic*. Com a traductora ha treballat poemes de Miquel Desclot, Josep Carner i Àlex Susanna.

Es va casar amb un català i va venir aquí el 1989, quan la *perestroika* li va permetre sortir més fàcilment del seu país.

Des de petita havia escrit poesia i durant molts anys, ja a Catalunya, va mantenir una *dobla vida*: "Tenia el cos aquí, però l'ànima a Rússia, perquè publicava allà i tots els meus contactes eren allà". Fins i tot va il·lustrar aquesta duplicitat amb un pseudònim -ella en realitat es diu Maixa Oganissian- fins que "a poc a poc vaig anar agafant consciència que la Maria també podia viure aquí".

L'últim d'aquesta selecció de russos és Pavel Lukiyarov. La seva feina, ja d'entrada, és tot un poema: "Sóc enginyer criogènic, és a dir, especialista en sistemes i instal·lacions que funcionen a baixes temperatures. A Barcelona treballa en el primer sincrotró que es construeix a tot Espanya. Es tracta d'un accelerador de partícules". No troba contradictòria aquesta tasca amb la poesia: "El racó més essencial i únic que queda entre aquesta divisió relativa entre enginyer i poeta és el temps, que se'ns dona de manera limitada. En la poesia és on rau la meua resistència perso-

nal davant del passotisme de la realitat capitalista".

Lukiyarov comenta que el seu amor per Catalunya comença quan pot llegir els seus poemes en català: "La meua Ariadna va resultar ser la Margarida Ponsatí-Murlà, que es va haver de trencar força el cap per traduir un vers meu que diu «*estar sota els talons d'una dona*». A Rússia, per començar, a les dones els agrada anar amb talons, i a més, l'expressió significa *satisfes tots els capritxos d'una dona, ser un calçasses*. En canvi a Espanya, les dones porten talons molt rarament i, a part d'això, aquí, pel que he vist fins ara, no existeix aquesta subordinació de l'home a la dona, és una diferència cultural que he notat".

A poc a poc, Lukiyarov s'està acostumant a la cultura d'acollida, a través de la poesia i la música: "Conec alguns autors, com ara J.V. Foix, Maragall, Espriu, Vicent Andrés Estellés i Casasses, però, malauradament, encara no els puc llegir en català. M'agrada molt cantar *Els segadors*: té una lletra i una música precioses. De fet, si s'escolta amb atenció, es pot notar que l'himne de Rússia fa eco amb el de Catalunya, tot i que l'himne català és encara més dramàtic i tràgic".

Lukiyarov també participa de manera activa en l'associacionisme que està potenciant l'intercanvi cultural: "A vegades em sorprèn molt que els russos i els catalans que estimen la cultura russa s'hagin unit per tal de crear una plataforma cultural conjunta com l'Arca, des d'on podem presentar artistes, poetes, escriptors i músics catalans i russos, creant així una amalgama interessantíssima. La nostra idea és construir un espai comú entre Catalunya i Rússia". Sembla que, a poc a poc, tots plegats ho estan aconseguint.*

Lacultura russa a Catalunya ha anat agafant cos

